

SB
Um

- 1 Jäger / Joh. Wolff / Diff. de christo Sponsore et mediatore foederis gratiae, Tubingae 1713.
- 2 Jähry / Frid. Wilh. / Diff. de causis corruptae eloquentiae sacrae, Wittenb. 1733.
- 3 Jani / Joh. Wilh. / Diff. Sacrificium missae pontificium Liturgiis orientalibus ignotum esse, Wittenb. 1728.
- 4 oratio de optima interpretatione sacras litteras, Wittenb. 1719.
- 5 Diff. de Pyrrhonismo in Historiam ecclesiasticam, Wittenb. 1719.
- 6 + programma Academiae Jenensis exhibens breves in pentateuchum Verthemen semel stricturas, et de messia vaticinas, 1735.
- 7 Jemichen / Gottl. Frid. / Diff. de lapide jacobini uncto, Lipsiae 1731.
- 8 Jähry / Joh. Georgij / Diff. de studio & gloria fidei impedimento, Wittenb. 1728.

- 9 Joehij / Joh. Georgij / diff. de conservanda
doctrina Evangelica puritate Wittenb.
- 10 Joeker / Christoph. Gottl. / diff. de Thomae
Woolffeni paralogismis de miraculis
Christi Lipsia 1736.
- 11 Itzig / Thomae / diff. de creatura gemi-
nanda Lipsia 1700.
- 12 Kemna / Ludolph Bernh. / castigatioes
in pentateuchum Iherosolymen
Lipsia 1737.
- 13 Keyserlitz / Gottl. / diff. de parte dupla
spiritus Sancti Lipsia 1733.
- 14 Kressling / Joh. / diff. de Hypocritis
jam late regnante Lipsia 1709.
- 15 ——— / diff. de anamartiria renatorum
Lipsia 1709.
- 16 Kirchmayer / Georgij Willh. / diff. de
Daimonizomeno Wittenb. 1738.
- 17 Kirchmayer / Joh. Christ. / diff. de perpetua
Hebraeorum ex aurium perfossione
feritate Marburgi 1725.
- 18 ——— / diff. de Aldari, ad sacrificium
passionis Jesu Christi expiatorium frustra
quodam Marburgi 1729.
- 19 Klaufing / Henr. / diff. de agitatione
Copiarum Caelestium circa finem orbis
expectanda Lipsia 1738.
- 420 ——— / diff. de fide per charitatem
operosa Lipsia 1737.
- 21 ——— / animadversiones de
ad Genesis XII. v. 6. 7. Lipsia
1737.

22. *Louisingg* J. Henr. diff. quid controversia
Nestoriana, u. sim. agitata, haud sint
Luzomachia Lipsia 1725.
23. ———— diff. de pontificatu
Christi Lipsia 1729.
24. ———— diff. de justificatione Lipsia
1727.
25. ———— diff. de vocatione ad munus
sacrum oblata, tenere non recusari,
da Wittend. 1719.
26. *Klemm* Joh. Christ. (thes. theologia
tubinge 1737.
27. ———— diff. quod verbi hic secundum
qualitates, et secundum presentem
substantiam, sit interiturus, nec
tamen annihilandus, tubinge 1739.
28. ———— anti-thesis orthodoxa veteris,
siva, insultibus infidelium, et
paradoxorum, nostra aetatis opposita,
tubinge 1740.
29. *Knapp* J. Joh. G. I. diff. qua Daymatoyr
sca, lamquam verae revelationis
character, Hala 1741.
30. *Koenigsmann* J. Otto Lud. I. diff.
de iudice Israelis, virga super
maxillam percussa, Jond 1737.
31. *Korthold* Christ. diff. de actionibus
forensibus, Altoni 1707.

27.
Q. D. B. V.

DISPUTATIO THEOLOGICA
ORBIS HIC
SECUNDUM QUALITATES
ET SECUNDUM PRÆSENTEM
SUBSTANTIAM EST INTERITURUS,
NEC TAMEN ANNIHILANDUS.

QUAM

PRÆSIDE

JOHANNE CHRISTIANO
KLEMMIO,

SS. THEOL. DOCTORE & PROFESSORE ORDI-
NARIO ac SUPERINTENDENTE,

H. Lque C.

AD DIES

DECEMBR. A. MDCCXXXIX.

PUBLICO EXPOSUERUNT COLLOQUIO

M. GEORGIUS MICHAEL SEEGER, *Mærgelstadiensis.*
M. FRIDERICUS LUDOV. LAVENSTEIN, *Leomontanus,*
CAROLUS LUDOVICUS NEUFFER, *Güglingensis.*

S. S. THEOLOGÆ STUDIOSI.

TUBINGÆ,

LITERIS JOH. HENRICI PHILIPPI SCHRAMMII.

58

G. D. D. V.

DISPUTATIO THEOLOGICA

ORDIS HIC

SECUNDUM QUALITATES

ET QUANTITATES

IN THEOLOGIA

ET TAMEN ANTIQVA

ORAN

PRÆLUDE

JOHANNES CHRISTIANUS

KIRCHHOFF

SS. THEOL. DOCTOR & P. OESSERUS ORDE

MAG. & SUPPL. MENTOR

M. P. C.

AD HOC

M. GEORGIUS SEBASTIANUS

M. FRIEDRICH AUGUSTUS

CAROLUS LUDWIG

S. & T. DOCTOR

Y O R I A

FRANCO JON. HENRICH. LIT. HER. ABRE

בשי

§. I.

Fiamsi, quæ, in hac vita degentibus, ad concipiendam in Deum Triunum fidem, accendendamque in eum & proximum charitatem scitu & creditu sunt necessaria, evidenter in sanctioribus literis sint revelata; ea tamen, quæ hanc vitam insequentur, quæve nobis veniunt speranda, tantum nobis fuere promissa & prædicta, quantum ad roborandam spem nostram satis est, specialioribus circumstantiis & recessibus plerumque latentibus. Quod cum generatim circa novissima, quæ vocamus, locum habet, tum etiam in doctrina de futuro mundi hujus interitu observare est, utpote clare quidem promisso, sed quoad rationes suas specialiores ut plurimum obscuriore; aliis totalem ejus & substantialem interitum, imo annihilationem adstruentibus; aliis vero non, nisi ejus immutationem & in melius restitutionem præstolantibus; aliis denique quoad hanc rem ad *ἐποχὴν* tanquam sacram se recipientibus anchoram.

§. II.

Non equidem nostri nunc est instituti, hujus problematis pandere historiam, quod angusti Dissertationis Academi-

A

cæ

cæ cancelli non patiuntur; alias quid in paganorum scholis, quid apud Judæos, quid apud D. Patres, quid apud diversarum societatum Ecclesiasticarum Doctores ea de re fuerit edoctum & etiamnum doceatur? nobis esset edifferendum. Et profecto ne ethnicos quidem ita cæcutiisse, ut nihil profus hac de re iis suboluerit, manifesta veterum auctorum nobis monstrant testimonia. Quid enim potest esse evidentius? quam quod ex antiqua doctrina canit Ovidius Lib. I. Metamorphoseon:

Esse quoque in fati reminiscitur, adfore tempus,
 Quo mare quo tellus correptaque regia cœli
 Ardeat, & mundi moles operose laboret.

Atque omnino adeo celebrata est, exustio mundi Stoica, ut doctissimus Vir, Jacobus Thomasius, integrum librum de ea exaraverit, neque quicquam dubii relinquunt Senecæ Principis Stoicorum, imo Philosophorum Romanorum omnium effata: Ignis, inquit, exitus mundi est, & porro, omnia sternet abducatque secum Vetustas, nec hominibus solum, sed locis, sed regionibus, sed mundi partibus ludet; tot supprimet montes & alibi rupes in altum novas exprimet, maria forbebit, flumina avertet, & commercio gentium rupto, societatem generis humani cœtusque dissolvat. Alibi: habitibus vastis subducat urbes, tremoribus quatiet & ex infimo pestilentia halitus mittet & inundationibus quicquid habitatur, obducat; necabitque omne animal, orbe subverso & ignibus vastis torrebit incendetque mortalia & cum tempus advenerit, quo se mundus renovaturus extinguat, viribus ista se suis cadent & sidera sideribus incurrent & omni flagrante materia uno igne, quicquid nunc ex composito lucescet, ardebit. Hoc universum, inquit alibi, quod omnia divina humanaque complectitur, si fas putas credere, dies aliquis dissipabit & in confusionem veterem tenebrasque demerget.

merget. Ergo quodcumque, iterum ait, erit terminus rebus humanis, cum partes terræ interire debuerint abolerique funditus tota, ut de integro tota rudes innoxiaque generentur, nec superfit in deteriora Magister; ut plura loca alia taceamus. Addimus unum Lucani locum, canentis:

Sic cum compage soluta

Secula tot mundi postrema paregerit hora,
 Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
 Sidera sideribus concurrent, ignea pontum
 Astra petent, tellus extendere littora nolet,
 Excutietque fretum, fratri contraria Phoebe
 Ibit & obliquum bigas agitare per ortum
 Indignata diem poscet sibi totaque discors
 Machina divulsi turbabit foedera mundi.

Sed cum poetica tamen hæc magis fuerint, quam prophetica, cum certitudinis parum habuerint, cum vel ipse Seneca interitum orbis per diluvium & per ignem confudisse, videatur, iis non immorabimur.

§. III.

Firmiora autem & majore cum certitudine conjuncta de Mundi hujus exitu potuissent & debuissent habere doctores Judæi, face verbi divini iis cum alias tum etiam hac in re prælucente. Et cum primis quidem apud Judæos de ætate & interitu Orbis celebris est traditio Eliana nim. רבי אליהו ששת אלפים שנה היו העולם שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח. A domesticis atque discipulis Eliæ fuit traditum, mundum per sex mille annos duraturum; 2000. annos elapsedos esse ante legem, 2000. sub lege, 2000. vero reliquos annos spectare ad annos Messiaæ &c. recensente Georg. Eliezer Edzardo. a) Rabbini autem in expositione consummationis

A 2

a) In Avoda Sara p. 65. & Majo, etiam ex Sanhedrin fol. 97. col. 1. in Theolog. Judaica p. 321.

tionis seculi in diversa, ut solent, abeunt. Ut enim eos taceamus, qui cum Atheorum & Deistarum grege mundi interitum plane negant, inter quos eminent Maimonides, Menasseh quidem communis, inquit, omnium Cabalistarum opinio est, mundum destructum & abolitum iri : b) Sed Aben-Esra tamen hanc sententiam ita exponit, quod statuat, cœlum & terram, quæ nunc sunt, peritura; creanda autem a Deo novum cœlum & novam terram. Neque etiam negligenda, vel silentio prætereunda est eorum sententia, qui in orbe peritura esse singularia, arbitrantur, universalibus in perpetuum permanentibus, quas opiniones Kimchius ad Ps. CII. ipse nihil definiens, persequitur latius, quem vero describere, non videtur operæ pretium.

§. IV.

Quodsi jam oculos ad Scriptores Ecclesiasticos Christianos, quos Patres appellamus, velimus convertere, diffidentum non est, plurimos in immutationem tantum & restitutionem hujus Orbis propendisse, uti sunt Irenæus Lib. V. adv. hæreses C. XXXVI. Proclus apud Epiph. hæ. 64. Cyrillus Hierosolym. Catech. XV. Alexandrinus & Hieronymus in Jes. LI. Augustinus Lib. XX. de Civ. Dei C. XIV. Chrysostomus Homil. X. ad populum Antiöch. Gregorius M. Lib. XVII. Moral. C. VII. Damascenus L. II. Orthod. fid. C. V. Nicephorus L. XVIII. H. E. C. XLVII. Salonius in Ecclesiasten, Gennadius L. de Eccles. dogm. cap. 69. Andreas Casariensis in Comment. Apoc. Cap. VI. Isidorus Hispalensis L. de doct. & fide Cap. 36. Beda in 2 Petri III. quos interpretes sequiores atque hos Scholastici Romanenses plerumque sequuntur, quorum effata quædam ex nostris accitavit Joh. Gerhardus. c) Quanquam ab eodem pro substantiali orbis

b) Lib. 3. Cap. 3. de Resurr. mort.

c) In LL. de Consummat. Seculi §. 37. p. 381. seqq.

orbis interitū laudentur Clemens Romanus L. II. Recognit. Hippolytus in Oratione de Consummatione Mundi, Justinus Martyr in Paræn. I. ad Græcos. Minutius Felix in Octav. Hilarius C. XXVI. in Matth. Basilius L. I. Hexaëm. Gregor. Nyffenus L. de Creat. Hominis C. 24. Ambrosius L. I. Hexaëm. C. VI. aliique. d)

§. V.

Quod vero ad recentiores & nominatim nostræ atque Reformatæ, quæ dicitur, Ecclesiæ Doctores spectat, uti à nostris communiter substantialis mundi interitus defenditur, sic apud Doctores Reformatos sententia de immutatione qualitatum & restitutione orbis in statum meliorem est communior, ita tamen ut nec inter hos deficiant, qui substantiam mundi perituram esse, consentunt; uti Beza, Tilenus, Joh. Chassanio, Polanus, Bucanus, Prideauxius Episcopus Wignoriensis &c. nec inter nostros desint, quibus futura mundi innovatio videtur probabilior, uti sunt post Lutherum Major, Michael Neander, Bugenhagius, Wellerus, Vincent. Placcius, Althammerus, Philippus Nicolai, Pelargus, S.R.D.D. Joach. Langius e) & alii: Præsertim Dn. D. Antonius notanter ait: *Weil die viciöse qualitates prævaliren bey dem Systemate Mundi, so wird interitus mundi freylich so seyn, daß man mit Recht sagen kan: mundus interiit, nemlich hic mundus cum viciösis suis qualitatibus tandem finem habebit: Das wird freylich seyn ἀπὸ λεία interitus, ruina, daß das Wort sich also gar wohl darzu schicket, und wird also seyn quasi mundus periret vel interiret quoad substantiam. Wie denn Ebr. I. ein Text aus den Psalmen angeführet wird, da es heißt: ἀπολέται peribunt, und doch folget darauf: sie werden verwandelt*

A 3

d) ibid. §. 46. p. 403. seqq.

e) In Oeconom. Salutis p. 481. seqq. In Nodo in Scirpo der ausführ. Nachricht p. 97. seqq. & in Commentariis passim.

delt wie ein Kleid, wenn du sie verwandeln wirst: also kan das beyammen seyn ἀπάθεια und ἀπαλλαγὴ interitus & totalis transmutatio. f) Cum primis vero Theologi Wirtemb. memorandi: Brentius, qui Homil. LIII. in Lucam quarit, num cœlum & terra transibunt, ut nihil omnino maneat? & respondet, minime omnium. Non transibunt omnino: sed mutabuntur. Abjicient Vestimentum corruptionis & induent novam vestem incorruptionis. Futura quidem est cœli & terræ mutatio, non autem in totum abolitio. fol. 621. In eandem sententiam concessit Lucas Osiander: primo, inquiring, mundus non ita peribit, post extremum judicii diem, ut nullus sit futurus. Secundo probabilius videtur, nec cœlum in fine mundi secundum substantiam mutatum iri, nec Elementa. Tertio cœli & elementa ita post judicium extremum immutabuntur, ut & majori quadam luce vel luminis perfectione exornanda & ab omni impuritate purgata de cetero naturalem suum statum, quem ab initio mundi habuerunt, sint recuperatura. Tertio nominamus Abbatem Bebenhusanum, Hainlinum, qui uti B. Dn. Cancellarius Jægerus ait, eandem cum Brentio sententiam & quodammodo explicatius tenuit. Et nuperrime etiam Summe Venerandus Dn. D. Weifmanus in doctissimis & commendatissimis suis Institutionibus Theologicis præsidia pro hac sententia & exegetica & dogmatica nervose proposuit. g) Sed nec silentio prorsus prætereundi nobis sunt, qui ἐπιχειρῶν hac in materia arripiunt & moderationem in ea cœu problematica collaudant. Quorum è numero sunt Mylius, Hutterus, Lobecheius, Schilterus, Meifnerus, Gerhardus & ex Wirtembergicis Heerbrandus atque modo laudatus Jægerus, Præceptor quondam nostrer etiam post cineres summa adhuc veneratione & pietate profese-

f) In Colleg. Antithet. p. 940. seq.

g) vid. p. 1104. seqq. & 1162. seqq.

prosequendus, qui postquam Gerhardum dicentem, sententiam de substantiali mundi corruptione non defendimus ut fidei articulum atque Meifnerum inquentem, τὸ ἐπέχειν hic esse tutissimum & locum habere debere regulam Bernhardi Serm. 4. Quod nulli datum est experiri, nullus conetur esfari, dilaudasset, prorsus eximie addit: atque utinam aliæ quoque controversiæ theologicæ, quæ fidem non tangunt, cum tanta modestia seu moderatione tractarentur. Cessarent utique multæ lites scandalosæ & melior esset Ecclesiæ nostræ conditio & harmonia, quam est de præsentī; quibus optimi Præceptoris votis ex animo subscribimus. h) Hæc ergo, in eandem sententiam ait modo laudatus Dn. D. Antonius, benignioris sunt dijudicationis, modo nihil turbent eorum, quæ singulis sunt necessaria ad tenendum, nec importune obrudantur. i)

§. VI.

Cæterum cum nuperius Systematis Theologici tractationem theticam in prælectionibus nostris publicis, Deo clementer juvante, absolveremus atque ad novissima delati, sententiam nostram de futuro Orbis hujus interitu paululum aliter, quam communior habet expositio, paucis admodum verbis proponeremus, fuerunt ex Dominis Auditoribus, qui uberiorem ejus explicationem & declarationem desiderare videbantur. Itaque cum paucis abhinc diebus me Præclarissimorum Dominorum Respondentium biga convenerit, specimen theologicum adhuc ante instans Examen defendendum, expetitura, eorum voluntati velificaturus, hanc materiam in arenam producere, nullus dubito. Equidem jam in ipsis lectionibus nostris Auditores monuimus & etiamnum monemus, novissima non ad vanam curiositatem, sed ad ver-

h) In Systemate Lib. IV. p. 266. i) loc. cit. p. 924.

ram pietatem esse referenda; cum, ut fides nostra roboretur spesque nostra Christiana foveatur, nobis sint revelata atque inter quaestiones, quæ ad pietatem non applicatae, plus curiositatis, quam veræ utilitatis theologicæ habent ex. gr. retulimus: Qualia sint futura signa novissimorum temporum? an solennis Judæorum conversio? an prædicatio Evangelii universalis? an Chiliaismus, nondum impletus &c. sint præcessura? an mundus secundum qualitates? an secundum substantiam sit interiturus? an penitus sit annihilandus? an omnes creaturæ visibiles, solis rationalibus exceptis, sint peritura? qualis sit ignis, quo exuretur Orbis? an mutationes mundi universales ante sint futura? quis futurus sit consummationis omnium ordo & modus? & quæ id genus sunt alia. Nihilominus effata Scripturarum, hac de re agentia, sobriè pieque meditari, non prohibemus, sed ita in iis versandum esse, existimamus & consulimus, ut, nec omnia revocentur in dubium, quorum satis dilucida eaque haud levia in sanctioribus literis comparent indicia, nec temere de rebus futuris, maximamque partem latentibus, præcipitemus iudicium. Eam in rem laudavimus Clarissimi olim in hac Academia Theologi & Cancellarii Johannis Adami Osiandri moderationem, qui de materia, quam præ manibus habemus, sententiam dicturus, quærit, quid igitur nos tenebimus? & respondet. Certa sequemur. Primum certum, creaturam à corruptionis servitute liberandam: Spiritus S. per Apostolum hoc dicit, credimus ergo verum esse, nec possumus falli. Deinde credimus, filios Dei potituros libertate gloriæ celestis cum Christo: Spiritus S. hoc prædixit, ergo verum est: qui credit, errare non potest. Tertio, quod ad creaturas attinet, de Angelis nulla est dubitatio, quod sint gloriosi permansuri, cum omnibus electis. De coelo & terra Scriptura docet, quod sint immutanda, hoc est, de corruptione ad

corru-

corruptionem transitura Pf. CII. Ebr. I. & 2 Pet. ult. novum
 cœlum & novam terram creabit Dominus, qui ista credunt,
 non fallunt. Quod vero attinet ad ea, quæ quidem propter
 hominem sunt condita & ipsa sed transitoria fuerunt & sunt,
 ut orientur & statim intercitant, ut plantæ, bestię & id genus
 alia, nostri non est, certi quicquam statuere. Proinde quæ hu-
 jusmodi sunt, consilio Dei inscrutabili relinquamus: an omnia
 velit restituere, vel secus? k) Quare & nos de specialioribus
 tacebimus, manum ab iis abstinebimus, nobisque temperabi-
 mus, solummodo in quæstionem adducturi: an orbis hicali-
 quando non tantum secundum qualitates, sed etiam secun-
 dum substantiam ita sit periturus, ut etiam sit annihilandus?
 quorum prius ceu sententiam communiorem affirmabimus,
 posterius autem modeste negabimus.

PROPOSITIO PRIOR.

ORBIS HIC ALIQUANDO ET SECUNDUM QUALITATES ET SECUNDUM PRÆSENTEM SUBSTANTIAM EST INTERITURUS.

S. VII.

Propositionem hanc probaturi, non nos litibus immerge-
 mus philosophicis: licet probe sciamus, aliter Aristoteli-
 cos, aliter Cartesianos, aliter Neotericos definire substantiam.
 Nostrum non est, tantos componere fluctus: sed fundamen-
 ta nostra repetemus, ut par est, ex revelatione, quæ tamen
 uti alias, ita etiam hac in re rationem & experientiam non
 habet adversantem, utpote docentes, substantias esse res, quæ
 non substant aliis, sed quibus substant alia. Experientia con-
 stat, inde usque ab orbis conditu innumeras millones millio-
 num substantiarum corporearum usque ad hanc nostram æ-
 tatem intercuisse, quotidie interire & perituras esse in poste-
 rum.

B

k) In Pentade de Consummat. Seculi p. 85.

rum. Neque ratio finit dubitare, hunc interitum esse substantialem, seu ipsarum substantiarum. Cum enim forma substantialis det esse speciale, operari, distingui & denominari, his omnibus intercidentibus, ipsam substantiam intercidisse, apertum est. Jam vero, quæsumus, ubi ex. gr. tantum infinitarum illarum substantiarum, hominum, animalium, insectorum, arborum, plantarum & hujusmodi substantiarum innumerabilium, quæ in diluvio perierunt, sunt nomina, quæ earum distinctiones, quæ operationes speciales, quæ uno verbo forma substantialis superstes? Nonne & tum mors universalis omnium fuit cernenda & etiamnum mortes substantiarum tam naturalium, quam artificialium, ut de moralibus nihil dicamus, quotidie conspiciuntur per experientiam? ut si quis in destructis & forte combustis animalium, plantarum &c. corporibus adhuc v. g. equos, boves, asinos, abietes, cerasos, citros, puros &c. vellet commonstrare, non refutatione, sed fannis esset excipiendus.

§. VIII.

At vero par nunc est, ut, quid sanctior Scriptura de Orbis hujus consummatione determet, dispiciamus, eamque in rem effata ejus, non quidem omnia, præcipua tamen, brevissimis lustremus. Primo hanc veritatem in ipso Mose, omnis theologiæ oceano, quanquam paulo adhuc involutus, habemus, Deo promittente post diluvium atque adeo post prioris orbis interitum, non amplius cessatura sementem & messem, frigus & æstum, æstatem & hyemem, noctem & diem & quidem, quamdiu dies omnes hujus terræ sint futuri: כל ימי הארץ Gen. IIX. 22. Eo ipso enim indicatur, dies hujus terræ non semper futuros, sed suum olim fortituros esse complementum. Nam particula וַי semper infert terminum. Quodsi itaque hæc ipsa terra cum diebus suis aliquando est desitura; quodsi sementis & messis, frigus & æstus,

æstus, æstas & hyems, nox & dies sunt cessatura, hanc terram non secundum qualitates tantum, sed secundum ipsam suam substantiam interituram esse, liquet; hujus enim terræ substantia his affectionibus destitui nequit. Explanatius autem D. Moses hanc veritatem tradit Deut. XXXII. 22. Ignis, in quiens, succensus in furore meo ardebit usque ad infernum inferiorem & consumet terram & fructum ejus & inflammabit fundamenta montium. Ex quibus apparet 1. terram esse consummandam, 2. igne & inflammatione hanc consummationem futuram & 3. qualitates & substantiam interitura, fructum terræ, terram ipsam & fundamenta montium. Quare locum hunc etiam Justinus Martyr in Apolog, 2da recte de Orbis *ἐκπύρωσις* intellexit.

§. IX.

Non minus perspicuum est testimonium D. Jobi, qui de hominibus mortuis ait: donec non sit cœlum, non evigilabunt, non excitabuntur è somno suo, vel, ut vertit Hillerus: 1) non excitabuntur *excitandi*, neque expergiscentur è somno suo, Cap. XIV. 12. Tam diu mortui non resurgent & è somno suo excitabuntur, quamdiu erit cœlum. At vero mortui aliquando resurgent & ex somno suo excitabuntur. Itaque erit, quando cœlum non erit. Quantæ certitudinis est mortuorum resuscitatio, quæ inter Christianos nihil habet dubii, tantæ certitudinis est cœlorum destructio & non qualitatatum quidem tantum immutatio, sed ipsius substantiæ interitus. Nam hi ipsi cœli, qui nunc sunt, non erunt amplius, cum absolute asserat Jobus, *עד בלתי שמים* donec non fuerint cœli. Sunt quidem, qui ex hac phrasi confici posse, negant, sive quod hoc cœlum aliquando non sit futurum, sive quod homo aliquando sit resurrectorus, inter quos ipse Coccejus ait: Interim phrasis ipsa nihil ex se definit, an cœlum

B 2

lum

1) In Syntagm. p. 325.

lum hoc non sit futurum? an homo sit resurrecturus, nec ne? tantum id definit, hominem non revicturum, dum hoc cœlum est & si resurget (quod Job firmiter credidit, ut ex multis locis constat) hoc cœlum aliquando non futurum m) Sed recte respondet noster Schmidius: eandem phrasin duo importare & cœlos non futuros aliquando & tunc homines resurrecturos, non quidem ad hanc, sed nobiliorem tamen vitam, cum futura sit vita extra mundum hunc, qui tum non erit. n) Male Clericus a. h. l. hoc tempore, ait, mundi finis & resurrectio mortuorum nondum erant nota.

§. X.

Cum primis vero illustria etiam hujus veritatis habentur fundamenta apud D. Psaltem, ex quibus duo tantum profereamus in medium. Psalmo LXXII. 7. ait: פרו בשמי צדיק ורב שלום עד בני ירה, quæ Vulgatus vertit: orietur in diebus ejus justitia & abundantia pacis; donec auferatur luna: Et Psalmo CII. 26. sqq. ait: Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent: Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es & anni tui non deficient. Jam vero si erit, quando hæc nostra luna non erit, ejus substantiam periisse, oportebit. Nervos vero ex Psalmo CII. cum pro totali mutatione tum etiam pro sententia de non totali mutatione compendiose collegit supra laudatus S. Rev. Dn. D. Weismannus, cum, inquit, perire videatur tantundem esse, ac prorsus cessare & mutatio vestis veterascentis sit conjuncta cum illius abjectione, quia non potest nova fieri & cum substitutione novæ vestis, nostri maxime interpretes de mutatione totali & substantiali, ut loquuntur, hæc verba intelligunt, quorsum & illam rationem conferunt, eo modo cœlos perituros, quo Deus permanet.

m) f. h. l. p. 99.

n) f. h. l. p. 599.

manet. Hunc vero permanere, quoad substantiam. Aliis vero videtur, phrasas istas perdicionem & mutationem totalem haud necessario involvere, posse accipi de caelis secundum eam partem, vel secundum eum statum, qui revera cessabit, vestes utique non annihilari & ut vestimentum veterascens mutationem & instaurationem exigit, sic & caelum tunc temporis. Utrique homines ex veste detrita & vetusta non posse novam facere, quia plane alia & nova substitui debeat: posse id autem Deum praestare, cui nihil impossibile est. Negant quoque, verbum *נא* destructionem totalem semper involvere, cuius etiam exempla contraria affert Guffetus ad hanc vocem. *o*) Quae quidem, si quid iudicamus, optime sibi constant, magnamque sui partem conciliantur, si cum nostra conferantur sententia: Priores enim rationes omnino probant, plus quam status & accidentium immutationem, sed omnino substantialem, hic à Psalte innui; posteriores autem annihilationem locum hic habere non posse, evidenter docent. Nam, licet nollemus defendere, quod verbum *נא* perit ubique interitum rei secundum totam suam essentiam significet, cum & huius verbi & synonymorum exempla proferri posse in contrarium, non dubitemus: at quia tamen hic de interitu non tantum accidentium, sed rerum subsistentium & quidem, exceptis solum *v. ult.* rationalibus, omnium, (usitata enim phrasa Scripturis caeli & terrae nomine res veniunt omnes), agitur, substantialem intelligi perdicionem, par est. Secundo non qualitates tantum, sed ipsam terram, ipsa ejus fundamenta, ipsa manuum divinarum opera peritura esse, affirmat Davides, ipsis suis substantiis, uti initium, sic etiam finem attribuit, ex quo interitum earum fore substantialem, recte colligitur. Tertio, si utique, verba sunt Schmidii, mutatio aliqua secundum qualitates tantum dici posset, aut in Scriptura diceretur interitus.

o) l. laud. p. 1106.

tus, absurdum tamen propè est, si non prorsus absurdum fit, mutationem secundum qualitates in melius appellari interitum. Ita namque etiam transformatio beatorum & ipsius Corporis Christi posset dici, interitus, cum constet esse mutationem secundum qualitates. Atqui hoc sane Scriptura nunquam dixerit. Jam vero negari non potest, quod si mundus tantum secundum qualitates mutandus esset, mutandus esset in melius, non in deterius. p) Et profecto si quid etiam de futuro orbe meliore esset asserendum, à quo quidem nos abstrahimus, ante tamen perire deberet prioris hujus mundi substantia, novo demum cœlo terraque nova in ejus vicem surrogandis. Quarto non qualitates tantum, sed ipsas etiam substantias Orbis hujus perituras esse, exinde etiam liquidum est, quia si solæ qualitates immutarentur, homines ab hac corruptione non possent excipi, vel maxime enim Sanctos homines ab hac corruptione per immutationem qualitatum liberandas fore ex Rom. VIII. 1 Cor. XV. aliisque locis manifestissimum est. At vero interitum, quo de hic agit, denegat Sanctis hominibus eosque excipit Pfaltes; filii, inquit, servorum tuorum habitabunt & semen eorum in seculum dirigetur & ult. Unde etiam quinto veritas nostræ expositionis dilucescit ex oppositione. Ea ratione cœlum & terra peribunt, qua ratione Deus, qua ratione Christus, (de eo enim sermonem hic esse, ex authentica Apostoli expositione Ebr. I. 10. 11. 12. palam est), qua ratione sancti homines permanent. At Deus, at Christus, at sancti homines non secundum attributa tantum & qualitates, sed secundum substantiam permanent, unde vi oppositionis consequens est, cœlum & terram hanc nostram secundum substantiam non peritura, sed peritura esse. Quemadmodum anni Dei non deficiunt, inquit Gerhardus, inde atque ideo, quia ipse secundum essentiam idem semper

per est ac manet, sic è converfo .vi oppositionis cœli ideo mutabuntur ac deficient, quia eorum essentia non manet eadem, sed abolebitur. q) Quæ, uti substantialem rerum interitum, exceptis rationalibus, probare nobis videntur: ita nondum tamen, ut ex sequente apparebit propositione, orbis evincunt annihilationem.

§. XI.

Pergimus ad effata prophetica & cumprimis quidem augustissimi Prophetarum Jesaiæ, qui ait: Et tabescet omnis militia cœlorum & complicabuntur, sicut liber, cœli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea & de ficu Cap. XXXIV. 4. Levate in cœlum oculos vestros & videte sub terra deorsum: quia cœli, sicut fumus liquefcunt & terra, sicut vestimentum atteretur & habitatores ejus sicut hæc interibunt Cap. LI. 6. Ecce enim ego creo cœlos novos & terram novam: & non erunt in memoria priora & non ascendent super cor Cap. LXV. 17. Equidem si recentiores audias interpretes, hæc loca vel plane non, vel ad minimum non propinque & in sensu literali de consummatione seculi agunt, sed mystice veniunt interpretanda. Inprimis declarat, ait Coccejus ad Jes. XXXIV. 4. exercitum cœlorum tabe confectum iri, aut tanquam putridos fructus casurum. Denique cœlum convolvendum instar voluminis. Quod generalissime accipere possumus de omni cœlo abolendo, h. e. de omni auctoritate abolenda, quæ juxta Deum in ejus populo habitat. r) Et ad c. LI. 6. ait; Per hæc significatur abolitio omnium, quæ sunt ex more hujus seculi, omnisque adeo potentia, potestatis & principatus r. Cor. XV. 24. nominatim thronorum in Ecclesia collocatorum, in quibus sedentes tanquam de cœlo loquuntur Ps. XXXII. 8. 9. s) Denique ad C. LXV. 17. commentatur: quamvis per Christi mortem & effusionem Spiritus S. & destructio-

q) l. c. r) f. h. l. s) f. h. l.

structionem Hierosolymæ factum sit cœlum novum & terra nova: nihilominus tamen etiam postea cœlum aliquod vetus aboletur & terra aliqua vetus, quando illi abolentur, qui os suum ponunt in cœlo, ut lingua eorum pervadat terram Pf. LXXIII. 9. t) In easdem hypothefes discedit Campegius Vitringa ad Jes. XXXIV. 4. inquiens: Cum Deus sub antiquo fœdere ad montem Sina creaverit cœlum & terram mysticam secundum Haggæum (h. e. instituerit integrum *εἴρημα* Politico-Ecclesiasticum,) merito statuimus, omnem Politiam, in qua antiquæ œconomix figuram deprehendimus, hoc emblemate aptissime proponi. u) Pergit ad Cap. LI. 6. Spiritus S. Vatem hic primo sensu loquentem facit de abolitione (*καταργήσαι*) œconomix antiquæ, comparate ad stabilitatem ac durabilitatem œconomix spiritualis, h. e. justitiæ & salutis, à Messia populo suo paratæ, nunquam abolendæ, sed potius in futuro ævo perficiendæ. x) Imo, ut commentum Aberbinelis taceamus, qui R. Salomonem secutus, exercitum cœlorum tabescentem C. XXXIV. 4. parabolice de deficiente operatione Angelorum rationalium exponit, influxu in nationes vel abrogato, vel à Deo ad alias gentes, quibus magis favet, translato, quod post Lyram confutavit noster Varenius, y) locum eundem de judicio in Assyrios gravissimo, locum Cap. LI. 6. de judicio in Chaldæos, atq; locum Cap. LXV. 17. de restitutione Hierosolymorum intelligit Rev. Dn. Kortümius, hoc ultimo loco non, nisi per accommodationem ad futuram omnium rerum renovationem 2 Petr. III. 15. allegato. z) At vero, etiam si cum nemine, sensum mysticum heic includente, velimus contendere, qui sensus Scripturarum propheticarum subordinatos omnino admittimus, magis tamen emphatica hæc sunt dicta, quam ut de judiciis particularibus queant exponi, sed in tota sua emphasi idque primario ad panoethriam respiciunt, eamque luculenter

t) f. h. l. u) f. h. l. x) f. h. l. y) f. h. l. z) f. his l.

evincunt. Quod enim tabescit, defluit, liquefcit, atteritur, ita ut ejus non superet memoria, nec in cor hominis ascendat, id secundum qualitates & substantiam interire oportet.

§. XII.

Missis autem brevitatē studio aliis Prophetarum V. T. locis, ad doctrinam ipsius Salvatoris de orbis consummatione progredimur. Sic autem inquit: *ἔως ἀν παρέλθῃ ὁ ἔρανος καὶ ἡ γῆ* Matth. V. 18. *οἱ ἔρανοι καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται οἱ δὲ λόγοι μὲν μὴ παρέλθωσι.* C. XXIV. 35. (quæ totidem verbis repetit & Marcus C. XIII. 31. & Lucas C. XXI. 33.) atque tertia vice provocat ad *συντέλειαν τῆς αἰῶνος* Matth. XIII. 39. XXIV. 3. XXVIII. 20. Equidem cum verbum *παρέρχομαι* mutationem, abolitionem & cessationem quamcunque, sive quoad esse, sive quoad statum significet, ut idem sit, ac transire, præterire, cessare, ut aboleatur & abolitum maneat, vel transire, ut in alium transferatur statum, edocente Stockio, ex hoc solo verbo vix idoneum pro substantiali orbis interitu depromi poterit argumentum. At vero, cum optimus Salvator de tali interitu loquatur, quo *ὁ ἔρανος καὶ ἡ γῆ* hoc ipsum cœlum & hæc ipsa terra, *οἱ ἔρανοι* hi ipsi cœli peribunt; cum ita eum intelligat, ut sit *συντέλεια τῆς αἰῶνος*, quæ phraseologia semper finem omnium denotat, manifestum est, quod Christus Orbis interitum & secundum qualitates & secundum substantiam asserat. Equidem *συντέλεια τῶν αἰῶνων* Hebr. IX. 28. cum aliqua latitudine accipitur; dicitur enim in ea Christus passus, sed ultimam tamen seculorum partem denotat, adeoque expositionem nostram confirmat magis, quam evertit. Et quanquam Amelius aa) hanc *συντέλειαν τῶν αἰῶνων* Matth. XXVIII. 20. de consummatione seu excidio Hierosolymitano, quo stante difficilior sit doctrinæ Christianæ propagatio, exponat & verba hæc repetitis vicibus eventu confirmari, affirmet, tamen partim recte respondet Wolffius: non video,

C

quo

aa) Part. II. p. 230.

quo argumento phrasi συνέλεια τῆ αἰῶνος utriusque hujus status. excidii Hierosolymitani & mundi significationem eodem in loco vindicare posset: bb) partim hæc sensuum subordinatio nostræ non obesset sententiæ.

§. XIII.

Supereſt, ut quid D. Petrus, ut aliorum Apostolorum hac de re testimonia jam fileamus, de consummatione feculi docuerit, qui omnium exertissime & consummatissime de ea egit, brevibus exponamus. Non enim Cap. IV. epist. prior. v. 7. tantum ait: πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικε, verum etiam ipsam panolethriam graphice describit, inquiens: οἱ δὲ τῶν ἑρανοῦ καὶ ἡ γῆ αὐτῆ λογα τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρέμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων 2 Pet. III. 7. & v. 10. 11. 12. ἤξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρία ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, ἐν ἣ ἑρανοὶ φοιτῆδὸν παρελεύσονται, φοιτῆα δὲ καυσόμενα λυθῆσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Τῶν ἐν πάνταν λυομένων — οἱ δὲ ἦν ἑρανοὶ πυρέμενοι λυθῆσονται, καὶ φοιτῆα καυσόμενα τήκεται, καινὸς δὲ ἑρανοὺ καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῆ προσδοκῶμεν. Non exponemus nunc hæc effata curatius, utpote quod prolixioris res esset operæ, qua in Collegio nostro super Epistolis Petrinis fuimus defuncti, sed tantum fundamenta nostræ in iis propositionis indicabimus. Si enim finis omnium imminet, ipsas rerum substantias aliquando interituras esse, consequitur. Finis enim in Scripturis absolute ultimum temporis nostri denotat Matth. XXIV. 34. Si hi ipsi, qui nunc sunt, cœli & hæc ipsa terra veluti thesaurus reservatur ad diem iudicii atque perditionis, tum non eorum qualitates tantum immutabuntur, sed ipsa præfens eorum forma substantialis interibit. Si ultimus dies, dies iudicii hanc panolethriam occupabit, tum ipsæ corporum cœlestium & terrestrium, quæ nunc sunt, substantiæ cessabunt. Iis enim persistentibus etiam præfens rerum commensuratio, anni, dies,

bb) f. h. l.

dies, tempus &c. persistant, oportet. Quam rationem recte urget Sandhagenius, inquiens: *Endlich weil diese Dinge alle am jüngsten Tage werden vorgehen, wie der Herr diesen Tag Joh. VI. etliche mahl genannt hat, als N. 39. 40. 44. 45. so muß auch folgen, daß alsdenn Sonn und Mond wesentlich vergehen werden. Denn so die Sonne bliebe, so würde sie nicht aufhören, Tage zu machen und denselben vorzustehen. Wäre aber das, wie könnte denn der Tag des Gerichtes der letzte seyn?* cc) Si hi coeli & hæc terra igne peribunt, tum non quidem annihilabuntur, cum annihilatio fiat sine medio, cum sit actio instantanea, non successiva, uti successive corpora mundana exurentur, sed tamen secundum substantiam peribunt, uti bruta animalia, arbores, imo ipsa corpora humana, igne combusta, desinunt esse animalia, arbores, corpora humana &c. Si coeli & terra & omnia ejus opera peribunt, tum non qualitates tantum, sed ipsæ substantiæ interibunt. Nam phrasi coelorum & terræ & quæ in iis sunt, omnia comprehenduntur, ex quibus Orbis hic constituitur & cum primis substantiæ. Deinceps per opera, quæ in fine mundi erunt transitura, intelligit D. Petrus animantia Gen. XXXIII. 14. & alia, quæ ab hominibus possidentur, ut arbores & facta & quæcunque ex industria hominis aut labore parta aut ex arte & ingenio profecta, ministerio ejusdem cedunt, observante Oleario. Jam vero hæc potissimum ex substantiis consistere, planum est. Si ἀρανοὶ ροιζήδον παρελεύσονται, si coeli stridore, igne, fulminibus, quæ sane perdunt & destruunt, ut notum est, transibunt, ipsa eorum substantia interibit. Est enim verbum παρελθεῖν, ut jam observavimus, de sola substantiali immutatione nollemus accipere: tamen id liquidum est, quod hanc præcipue significet: & in propria sua significatione, verba sunt Schmidii, sicut notum est, significat ejusmodi

C 2

modi

cc) Epist. IV. in den auserles. Gedancken p. 65.

modi transitum, per quem res modo præfens, reddatur abfens & non amplius apud nos fit: etfi interim fiat, ut alibi fit, quo tanquam ad transitum terminum abiverit. In ejusmodi transitu tria concurrere solent, terminus à quo, unde venit; terminus per quem, præter quem transitur; & terminus ad quem, quo acceditur. In tropo, nostro inprimis loco, attenditur id, quod formale, ut sic vocem, est transitus, ut res non fit amplius præfens illi, cui prius facta est revera horum terminorum nulla fit mentio. Intelligendum itaque sic est verbum *παρελεύσονται* transibunt, ut significet, cœlos non amplius fore eo loco, in quo nunc sunt. Ubi ergo? nullibi: neque enim alius illis & novus locus in Scriptura assignatur, aut à nobis assignari potest. ee) Quæ quidem postrema cum grano salis sunt accipienda, neque ad annihilationem trahenda. Etfi enim hujus ipsius formæ substantialis cœlorum & terræ prior locus non sit futura atque adeo hæc futura sit nullibi: attamen novum cœlum & nova terra mox in ipso textu nostro surrogantur, neque corpora beatorum erunt nullibi. Si *ἔρανοι πυρόμενοι λυθίσονται*, imo *τέτοις πάντων λυομένων* his omnibus dissolvendis, utique non qualitates tantum eorum immutabuntur, sed ipsa substantia concidet. *λύειν* enim est destruere Joh. II. 19. Eph. II. 14. verbum *λύειν*, inquit Gerhardus ff) pro destructione usurpatur Joh. II. v. 19. *λύσατε τὸν ναὸν τούτον*, Act. XVII. 42. *προύμενα ἐλύετο* puppis destruebatur à vi fluctuum, I Joh. III. 8. filius Dei venit, *ἵνα λύσῃ*, ut destruat opera diaboli. Præsertim corpora mixta *πυρόμενα & καυσόμενα* omnino substantialiter intereunt, uti per experientiam constat. Hinc porro, si ipsa *σοιχῆια καυσόμενα λυθίσονται καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται*, elementa ardentia solventur & terra & quæ in ea opera, comburentur,

ee) Colleg. Bibl. Post. p. 397. ff) In Comment. s. II. Petr. p. 406.

tur, substantialis omnino interitus est admittendus. Si enim cum plerisque interpretibus per *στοιχεία* intelligamus elementa philosophica & pro illis creaturis simplicibus, quæ compositarum seu mixtarum sunt principia, dissolutio horum simplicium aliter concipi nequit, quam per dissipationem substantialem. Si autem, quod malumus, per *στοιχεία* intelligantur corpora cœlestia, etiam horum destructio & exustio ita fieri nequit, ut prior forma substantialis maneat, sed ut omnino interitus substantialis innuatur, cum præsertim de his corporibus cœlestibus dicatur, non tantum quod sint *καυσόμενα* atque *τηνέαι*, ut cera tabescit, sed etiam *κατακαήσεται*. Particula autem *κατά*, ut notum est, significatum intendit atque adeo combustionem ipsius substantiæ infert. Denique licet nollemus determinare, quid per cœlos novos & terram novam, in quibus justitia habitat, sit intelligendum: attamen uti non qualitates, quod distinctio docet ab inhabitante justitia, sed novas substantias denotant creandas, ita priorum substantias interiisse, oportet. Itaque collectionem Gerhardi approbamus, inferentis: si cœli & terra reservantur igni, cœli magno stridore & impetu præteribunt, elementa calore solventur, terra autem & quæ in ea sunt opera, exurentur, cœli igne succensi solventur & elementa ignis ardore liquefcunt, consequens est, mundum non tantum secundum qualitates, sed etiam secundum substantiam interiturum. Sed verum Prius. Ergo etiam Posterius. gg) Quæ vel contra hæc argumenta nostra excipiuntur, vel iisdem opponuntur, plura sunt, quam quæ hic afferri & excuti queant. Namque pluribus exceptionibus & argumentis utuntur Turretinus, Marefius, Rivetus, Ligtfootus, Pictetus, Braunius, Spanhemius, Heideggerus, ut plures alios taceamus, ad ea autem, si Dominis opponentibus placebit, Autores hos evolvere, & ex iis respondendi occasionem nobis suppeditare, in conflictu respondere, conabimur.

C 3

PRO-

gg) loc. cit. p. 413

PROPOSITIO ALTERA.
ORBIS HIC NIHILOMINUS NON EST ANNIHILANDUS.

§. XIV.

ETſi dogma de futuro mundi interitu ne Ethnicis quidem prorfus incognitum fuiſſe, jam obſervaverimus, nihil tamen certi, nihil explorati hac in re eos habuiſſe, ſed denſa caligine involuta fuiſſe omnia, apicum eſt omnibus. Quo fit, ut quicquid cum aliqua certitudine & luce dici poteſt de hac Panoethria, ex diviniore repetendum ſit revelatione. Cum igitur in quaſtione: an orbis hic ſit annihilandus? res eo inter Chriſtianos redeat, an ſive exertis & explicitis verbis, ſive etiam iis effatis, ex quibus evidentibus & neceſſariis conſequentiis elici queat mundi annihilatio, doctrina hæc in ſanctioribus literis tradatur? primum hoc nobis ex irrefragabili hoc principio naſcitur argumentum, quod futura mundi annihilatio firmiter adſtrui nequeat, cum partim nullum proſtet effatum, in quo diſerte & totidem verbis extet, orbem hunc eſſe annihilandum, id quod ne ipſi quidem diſſentientes diſſitebuntur, qui, quantum nobis conſtat, id genus effati hæctenus producere, non potuerunt, partim vero neque ulla ſint principia, à Scripturis ſuppeditata, ex quibus per evidentes & neceſſarias ſequelas hæc hypotheſis, quod mundus hic ſit annihilandus, ſatis ſolide queat ſtabilitari, uti ex reſponſionibus noſtris ad argumenta diſſentientium, inferius proferendis, luculenter conſtabit.

§. XV.

Verum enim vero hoc argumento negativo, licet ſolido & ſufficiente, non tamen nitimur ſolo, ſed ex ipſis ſeditibus doctrinæ hujus de ſatura mundi conſummatione evidentia nobis depromi poſſe, videntur argumenta, quod ea non cum annihilatione totius hujus univerſi futura ſit conjuncta.
Non

Non admodum urgebimus, mundi interitum describi in Scripturis per כִּי perit Pf. XII. 26. 27. per παρέχεται præterire, Matth. XXIV. 35. Marc. XIII. 31. Luc. XVI. 17. XXI. 43. 2 Pet. III. 10. Apoc. XXI. 1. per παράγειν Joh. II. 17. 1 Cor. VII. 31. transire &c. Jam vero hæc verba nullibi in tota Scriptura, quantum novimus, ipsarum substantiarum annihilationem inferunt. Fesselius, qui magna diligentia significationes verbi כִּי excussit atque illud rei evanescentiam, destructionem & abditionem, cessationem, defectum, amissionem, frustrationem, oblivionem, panolethriam, mortem corporis, mortem æternam, extremam miseriam, famem, inediam, loci desolationem &c. significare ostendit, nullum tamen annihilationis substantiæ proferre potuit exemplum, quod enim de cucurbita Sole arefacta & in nihilum redacta adfert, ut per se patet, non annihilationem, sed substantiæ tantum destructionem probat. hh) Sic & Stockius, eosdem comprobans significatus, unum pro annihilatione addit locum Pf. CII. 26. 27. de quo vero ipso quæstio est, ut adeo, cum centies & ultra obvium hoc verbum nullibi annihilare substantiam dicat, nec in hoc loco, nisi id aliunde probetur, hanc habebit notionem. Eadem est ratio verbi παρέχεται & παράγειν , quæ metaphorice præsertim adhibita mutationem, abolitionem & cessationem sive qua esse, sive qua statum, ut idem sit, ac transire, præterire & cessare, ut aboleatur & abolitum maneat; vel transire, ut in alium transferatur statum, item evanescere, definere, interire, perire, denotant, nunquam vero annihilationem substantiæ significant.

§. XVI.

Sed graviora nobis suppetunt argumenta, ex ipsis textuum visceribus desumenda. Psaltes dicit, ita cœlum & terram interitura, ut vestis veterascit, dicit de Deo mutabis ea & mutabuntur; quæ & Paulus repetit Ebr. I. 10. seqq.

παλαιω-

hh) In Advers. S. p. 231. seqq.

παλαιωθήσονται, ἀλλαγῆσονται. At vero veterascere, non est annihilari, mutare & mutari, non est annihilare, vel annihilari. Vestis veterascens, mutata, non annihilatur. Deinceps D. Petrus comparat inter se interitum prioris orbis & futuram ἀπώλειαν. *ὁ δὲ ὦν*, inquit, ὁ τότε κόσμος ὑδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο, οἱ δὲ νῦν ἕρανοι καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ πυρὶ τηρέμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπολείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων 2 Pet. III. 6. 7. Jam vero priorem orbem per diluvium profusus fuisse annihilatum, nemo hominum unquam somniavit, neque ulla veri cum specie somniare potuit. Quare ipse Schmidius ait: Vult Apostolus significare totam mundi immutationem. Cœli erant olim, non ut inundarent mundum, sed frugifera tempora darent mundo: terra erat olim ab aquis separata, ut esset hominum habitatio: aquæ suis carceribus erant inclusæ, ut terram non impedirent in opere suo. Sic omnia serviebant mundo & ejus ordini. Sed in diluvii generatione omnia sunt immutata. ii) Tertio πυρὶ igne dicitur fieri hæc orbis vastatio; Sed vero annihilatio esset actio Dei immediata, uti creatio, nullo interveniente medio, itaque ad præsens negotium non quadrat. Quarto pergit Apostolus: *τοιχεῖα δὲ καυσθήμενα ληθήσονται καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται, τῶν ἂν πάντων λυομένων.* Enimvero igne solvere, non est annihilare: quæ enim igne solvuntur, in nihilum non abeunt, uti constat experientia. *Λύειν* solvere, nunquam annihilare substantiam, multo minus *λῆκειν*, quod est liquefacere, significat, quod enim solvitur & liquefcit, non abit in nihilum, sed remanet. Denique Apostolus edo-cturus, quod hoc mundo non sit abutendum, infit: *παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τῶ κόσμῳ τῆς I Cor. VII. 31.* quo ipso non orbem hunc annihilari, sed schema ejus periturum, affirmat, atque adeo de annihilatione non cogitat.

§. XVII.

S. XVII.

Præterea multum roboris nostræ sententiæ accedit ex instituta à D. Apostolo Petro oppositione: ait enim: προσδοκῶντας καὶ σκένδοντάς τὴν παλαιάν τῆς Ἰεθεῖς ἡμέρας, δι' ἣν ἕρπονὶ πυρόμενοι λυθήσονται, καὶ φοιχῆα καυσόμενα τηρεται, καυῆς δὲ ἕρπονὶς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῆς προσδοκῶμεν, ἐν αἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ. Equidem nec instituti nostri brevitās, nec rei gravitas patitur, ut quæ cœlorum horum novorum & terræ novæ futura sit ratio, indagare, annitāmur: at oppositio tamen oppido est manifesta. Non potest latere eos, qui in lectiōne auctorum recentiorum sunt versati, quam singulares de cœlis his novis & terra nova propinaverint nonnulli sententias. Sunt, qui hæc physice de mutatione cœli & terræ ita intelligunt, ut tellurem post conflagrationem, postquam novam adeptā fuerit formam, rursus inhabitatum iri à justis statu paradisiacæ felicitatis existiment, uti Jungmannus & Burnetius. Alii per cœlos & terram metaphoricè œconomiam antiquam intelligunt adeoque adventum Domini ad supplicium igne de impiis fumendum, de excidio Hierosolymorum per Romanos interpretantur, uti Lightfootus, Owenus, Caveus & cum aliquo temperamento Hammondus. Cœlos novos & terram novam Coccejus de innovatione status Ecclesiæ faciendā in fine temporum exponit. Denique Campegius Vitringa cum aliis creationem œconomix novæ cum suo complemento describi opinatur, ita quidem, ut D. Petrus loca Jesaiæ, ad quæ provocat, non acceperit secundum primum sensum propheticum, cum primo sint intelligenda de œconomia sive conditione Ecclesiæ aliqua in his terris in aliam meliorem mutanda, sed Petrum pro more Scriptoribus N. T. recepto, beneficium Ecclesiæ in his locis promissum in τελειώσει sua considerare, absque qua hoc beneficium non posset consistere & absque cuius respectu illud

D

Eccle-

Ecclesiæ non potuisset ex dictionum amplitudine & copia, quæ apud Jesaiam occurrit, promitti, itaque recte Petrum secundum communem sententiam de novissimo tempore intelligi. Nec vacat, nec opus est, has sententias expendere, cum præsertim alter horum auctorum alterius confutet hypotheses. Burnetus secundam, Vitringa primam, secundam & tertiam. Uti autem recte hætenus pro communi stat expositione laudatus Vitringa: ita in eo assensum nostrum non impetrat, quod D. Petrus Jesaiam non secundum primum sensum propheticum acceperit; cum nulli dubitemus, ex interpretatione Petrina authentica potius constare, eodem sensu primario intelligendum esse Jesaiam, quo Petrus, si vel maxime alii etiam sensus subordinati non essent excludendi. Sed, his sepositis, liquidissimum est ex textu Petrino, quod cœlos exustos & terram destructam excepturi sint novi cœli & nova terra, aliud cœlum & alia terra, exponente Stockio, atque adeo, licet hæc ad cœlestem ablegemus Academiam, de annihilatione priorum nihil hic affirmari, sed eam oppositione hac dissipari, merito conficimus.

§. XVIII.

Denique ex rationum, quibus hic utuntur dissentientes, infirmitate, quod quidem absque debita venerationis dispendio dictum volumus, cum Viros hos magnos alias magni faciamus, nostram hypothesin reddimus firmiorem. Primo provocant ad loca à nobis quoque allegata v. gr. ad Ps. CII. 26. 27. ex quo colligunt: Quo pacto Deus permanet, eo pacto cœli & terra non permanent. Atqui Deus permanet secundum substantiam. Ergo cœlum & terra secundum substantiam non permanent. Porro: Cœlum & terra ita non permanent, ut non amplius anni & tempus permaneant. Ergo etiam eorum duratio cessabit. Cujuscunque autem duratio cessat, illud ipsum quoad totum esse cessat adeoque annihilatur.

latur. Primum argumentum nos admittimus, utpote qui & ipsi affirmamus, cœlum & terram secundum substantiam non permanere & firmissima omnino Pfaltis est collectio: quo modo immutabiliter & inalterabiliter permanet Deus, eo modo sine mutatione & alteratione non permanent cœlum & terra, sed ex hoc solo ne firmiter quidem substantialis mundi interitus potest inferri, multo minus annihilatio. In posteriori vero argumento negamus & antecedens & consequens, hoc quidem, quia anni & tempus pertinent ad hanc vitam, utpote secundum quæ generationes & interitus rerum commensurantur atque acta hominum dispensantur, quod cessaturum esse, ultro largimur. Accedit, quod à cessatione hujus temporis & commensurationis ad omnimodam cessationem ipsamque mundi annihilationem n. v. c. Deinde antecedens in hoc textu ne quidem habetur. Nam anni Dei indeterminabiles opponuntur brevitati vitæ nostræ v. 24. 25. non autem dicitur, quod tempus & anni orbis non permaneant. Denique ultimam illationem limitamus: cujuscunque duratio absolute cessat, id ipsum simpliciter cessat, sic transeat, sed cujus duratio secundum statum & formam substantialem etiam cessat, illud secundum totum esse cessat adeoque annihilatur, id ipsum est, quod negamus. Imo negamus, quod durare nequeant, quæ tempori nostro non sunt obnoxia. Quid enim alias fieret cum Deo, cum Angelis, cum beatis, præsertim cum eorum corporibus aliquando cum animabus redunitis?

§. XIX.

Secundo opponunt, creaturam irrationalem desiderare destructionem sui, liberationem à turpi servitio, quod præstare cogatur hominibus Rom. VIII. 19. 21. At totalem liberationem non nisi annihilatione fieri. Sed B. primo cum Gerhardo: hic locus Apostolicus primarius est, quem pro con-

traria sententia vel maxime urgent. Expresse enim videtur Apostolus asserere, quod creatura æque ac filii Dei à corruptione sit liberanda & ad libertatem ab omni corruptione immunem traducenda. kk) Et profecto 2do liberatio juxta sensum communem non est annihilatio, & quod totalis liberatio, quæ per annihilationem fiat, intelligatur, ex textu non elicitur, sed eidem infertur; destructionem autem substantialem nos non negamus. Sed 3tio, eo minus hic locus vel pro una vel pro altera afferri potest sententia, quo magis non tantum valde dubius est atque controversus, sed etiam nostra interpretatione plane non de creatura irrationali agit, atque adeo neque ejus liberationem sive per annihilationem sive per meliorationem comprobat. Idoneis rationibus hanc nostram expositionem in notis ad Biblia Germanica comprobavimus, quas nunc, brevitati studentes, non repetemus. Præcipua argumenta eo redeunt, quod prædicata ab Apostolo allata, in creaturam irrationalem, cum res inanimata sola nunquam in Scripturis dicantur κτίσις, plane non quadrent & durissimam profopopoejam, à stylo epistolari prorsus alienam & mysterium Scripturis incognitum ex sententia vulgari inferant. Ex adversum vero notio κτίσεως, qua homines eosque ethnicos significat, ex modo loquendi tempore Apostolorum familiari atque in ipsa Scriptura indubie adhibito, est evidens. Sic verba Salvatoris: κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει Marc. XVI. 15. & ἐν πάσῃ τῇ κτίσει Col. I. 23. à nemine non de hominibus iisque ethnicis accipiuntur, nec intelligi aliter possunt. At πᾶσα hæc κτίσις in loco parallelo Matth. XXVIII. 19. authentice exponitur πάντα τὰ ἔθνη, omnes ethnici, ut adeo etiam, quid πᾶσα ἡ κτίσις Rom. VIII. 22. sit, facile hinc intelligatur, nempe omnes ethnici, conversionem anhelantes, neque opus sit alioquin & in Scripturis nunquam obvia, à scopo Apostolico remota & phrasibus ejus minime convenientia,

kk) In Locis de Consummat. Seculi §. 52. p. 416.

nientia, confingere. Ex pluribus quædam tantum adde-
 mus testimonia, quod hæc phraseologia tum temporis fuerit
 usitata. Propterea, inquit S.R. Dn.D. Deylingius, II) Aposto-
 lus fideles istos denominavit à parte potiori & majori, κτίσιω,
 creaturam, more Ebræorum, qui gentiles הבריות creaturas,
 usitatissime adpellare solebant. Ita in Beresch. Rabba, Sect.
 XIII. בריית של ברייתו שיהיו כל ברייתו, i. e. Ethni-
 corum, est solum de rebus terrenis, הבריות של ברייתו & omnes
 orationes creaturarum sunt pro terrenis. At omnes orati-
 ones Israëlitarum sunt solum pro loco sancto. Hic Israëlitis
 opponuntur ברייתו, creaturæ, i. e. Gentiles. Interdum כל הבריות
 omnes creaturæ, omnes homines notant. Sic Maimon. in
 Sanhedr. cap. 2. אהבת הבריות, amor creaturarum, dixit pro Φι-
 λανθραπία. Erudite observavit Lightfootus in Hor. Talm.
 in Marc. XVI. 15. formulam, Judæis tritissimam, לכל הבריות
 respondere πάντα τη κτίσει, quæ verba Matthæus exponit πάντα
 τα εἶδη, Matth. XXVIII. 19. quando igitur Apost. dixerat, se
 argumentis non fallentibus persuasum, certumque esse, hu-
 jus Seculi perpeffiones non dignas esse gloria in filiis Dei re-
 velanda, probat id ex conditione fidelium, qui ἀποκάλυψιν
 τῶν νιῶν τῶ θεῷ vehementissimo quodam desiderio præstolen-
 tur, quale est eorum, qui capite erecto stant, & exerto qua-
 si collo prospiciunt in omnes partes, annon adveniat, quem
 è longinquo venturum operiuntur, quod παραδοκίαν dicunt
 Herodotus, Euripides, Aristophanes, aliique. παραδοκίη He-
 fychio est προσδοκία ἐνδέχεται ἢ ἐπιτηρεῖ τὸ κεφαλαιὸν τῆ πράγματος.
 Idem ἀποπαραδοκίαν interpretatur προσδοκίαν & ἀπειροδοκίαν, de-
 siderium & expectationem. Nam ἡ ἀποπαραδοκία τῆς κτίσεως
 est ipsa κτίσις ἀποπαραδοκῆσα creatura expectans, more Ebræo.
 conf. Rom. VIII. 3. Matth. XXIV. 15. Ipsa igitur ἀποπαραδο-
 κίας vox, de κτίσει enunciata, docere nos potest, verba Apo-
 stoli,

D 3

II) In Obs. S. P. I. p. 276. seq.

stoli, non de creaturis rationis expertibus, sed de hominibus accipi oportere, cum praesertim non desint loca, in quibus κτίσεως vox de folis hominibus usurpatur, ut Marc. XVI. 15. Col. I. 23. Quemadmodum autem his in locis πᾶσα κτίσις ponitur συνεκδοχικῶς pro omni κτίσει ἀνθρώπινη, ita eadem loquendi ratio Doctoribus Talmudicis trita & frequens est, nec obscure nostram sententiam illustrat. In Pirke Aboth dicunt Magistri בריהו דהבנת דהמקום דאמרי דאמרי amans Deum, amat etiam creaturas, hoc est, homines. Quod convenit cum praecepto Christi 1 Joh. IV. 21. Ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. In codice Avoda Sara cap. I. p. 21. Editionis Edzardianae בריהו כל de omni homine usurpatur. Quod Judæis adeo familiare est, ut passim repetant. Eodem sensu occurrit in Tosaphoth Marginalibus fol. 7. Col. 1. lin. 4. a fine, ubi בריהו דעמי דגנבים furantes mentem creaturarum dicuntur illi, qui imponere student hominibus aliis, & hypocritice illos fallunt. Et paulo post linea ultima commemorantur בריהו דעמי fallentes creaturas, id est, homines. Videatur Georgii Eliez. Edzardi Praef. in Cap. primum Tractatus Talmudici Avoda Sara p. m. 45. Recte proin κτίσιν κατ' ἐξοχήν de hominibus iisque ethnicis usurpari, Carewrightum, Lightfootum, Hammondum, Knatchbullum, Josuam Arndium, Casaubonum, Suicerum & Le Cene, quibus è nostris adde Ittigium & laud. S. R. D. D. Deylingium, evicisse, ipse observavit Wolffius. mm) Jam vero homines in seculi consummatione non annihilari, & speciatim etiam ethnicos convertos ad veram filiorum Dei liberationem atque perfectionem peringere, est in confesso, ut adeo locus hic à quaestione nostra sit alienus: κατ' ἀνθρώπων vero si urgeatur, ne ipse quidem Summe Rev. Dn. D. Klau-

Klausingius nn) diffiteri potest, occurrere hic nodum, qui semper interpretibus crucem fixerit & quanquam ad objectionem S. R. Dn. D. Langii: describi hanc creaturarum liberationem, non solum privative, sed & positive in respectu novi status: Nam non solum dici creaturam liberari ἀπὸ τῆς δελείας, verum etiam εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν υἰῶν τῶ θεῶ, quod non possit intelligi de annihilatione, respondeat, particulam εἰς hic poni pro ἐν & inter liberationem propriam atque impropriad distinguat, tamen nodum ita non solvit, sed fecat & principium petit, quod evitasset, si solidiorem expositionem hujus dicti à Venerandis Collegis Dn. Ittigio & Dn. D. Deylingio propositam, nodoque carentem, fecisset suam, quod modeste hic nobis licebit monuisse.

§. XX.

Tertio dicunt: cœlum & terram ita peritura, ut non amplius sint Job. XIV. 12. Apoc. XXI. 1. ut non amplius sit futura luna Ps. LXXII. 7. Sed ꝛ. ex his plus non sequitur, quam quod ipsa substantialis forma cœlorum, terræ, lunæ &c. sit peritura, quodque adeo hi cœli, hæc terra, hæc luna, hæc corpora, quæ nunc contuemur, sint interitura, id quod omnino concedimus, de annihilatione vero nihil habetur. Deinde: an luna, stellæ, aliaque corpora tam cœlestia, quam sublunaria post seculi consummationem sint futura? nos non determinamus, sed de iis abstrahimus atque adeo loca, quæ ea non fore, affirmant, nobis non officiunt. Denique locus Apoc. XXI. 1. si secundum literam est accipiendus, contrarium potius adstruit, cum cœli novi & terræ novæ, priores excipientis, injiciat Johannes mentionem, si vero mystice venit exponendus, uti à plerisque accipitur, iterum annihilationem mundi hujus nec adstruit, nec destruit, sed alienus est.

§. XXI.

nn) In Disputat. de Annihilatione Mundi pag. 19. seq.

§. XXI.

Quarto, inquit, D. Petrum affirmare, coelum & terram peritura, quod verbum simpliciter positum totalem destructionem passim innuat, & quidem peritura, uti telum cum stridore transit per aera. Quemadmodum igitur telum quoad substantiam transeat, ut nihil ejus in aere, per quem transit, superfit, ita etiam coelum quoad substantiam periturum, ut nihil ejus in pristino $\pi\bar{s}$ superfit. Imo elementa ipsa & terram & omnia opera in ipsa, esse exurenda, ita ut non amplius memorentur, aut in cor hominis ascendant. *Jes. LXV. 17.* quicquid autem ita destruat, ut nulla ejus memoria & vestigium relinquatur, illud plane in nihilum redigi. Quodcumque compositum ex elementis ita constet, ut sine elementis esse nequeat, illud elementis abolitis, in purum putum nihilum abire. Atqui coelum & terram ex elementis ita constare, ut sine elementis esse non possint. Ergo, quia ipsa elementa abolentur, ipsa in purum putum nihilum abire *2 Pet. III. 10. coll. 7.* Speciem quidem hæc præ se ferre videntur, sed curatius inspecta, annihilationem tamen orbis non probant. Nam 1. posito verbum perire, absolute positum, destructionem ipsius substantiæ passim inferre, non tamen solida esset illatio, quia passim etiam immutationem tantum qualitarum & status innuit, ut pluribus exemplis ostenderunt philologi, omnium vero minime contra nos valeret, qui substantialem orbis interitum ipsimet adstruximus, idque eo minus valeret, quia verbum hoc in tota Scriptura annihilationem substantiæ nunquam significat. 2do exemplum teli, aerem transeuntis, plane oppositum probat; tale enim telum secundum ipsam suam substantiam non perit, uti per se constat, nedum, ut annihilaretur. 3tio Elementa ipsa aboleri, non affirmat Petrus, sed dissolvi, exuri, adeoque quæ ex abolitione eorum necri-

neſcitur confequentia, nulla eſt. Ut nihil dicamus de eo, admodum dubium eſſe, quid rei Apoſtolo ſint *στοιχεῖα* diſſolvenda? ut adeo per ea elementa philoſophica, abſque quibus compoſita phyſica eſſe nequeunt, ſine probatione intelligere, petito ſit principii; hæc enim *στοιχεῖα* à cœlo & terra ejuſque operibus diſtinguuntur adeoque non videntur eſſe elementa philoſophica, in quorum numero etiam eſt terra, aer, ignis, nec commode dici poteſt, ignem igni comburendum, adeoque ſunt initia & rudimenta rerum, interpretante Schmidio, vel adhuc probabilius, ſunt corpora illa cœleſtita particularia Sol, planeta, ſidera fixa, quæ Græcis *στοιχεῖα ἑρᾶνια* dicuntur, quæve ſecundum ſubſtantiam ſuam diſſolvenda eſſe & exurenda, prævio D. Petro, ipſimet affirmamus. At vero nulla eſt confequentia, *στοιχεῖα* hæc ſunt diſſolvenda, ſunt exurenda, ergo in nihilum ſunt abitura. Nam nulla ſubſtantia in minimos licet cineres & pulviſculos diſſoluta & exuſta, prorfus tamen abit in nihilum, uti experientia conſtat & ratione. Quod vero ad locum Jeſ. LXV. 17. attinet, eum à pluribus longe aliter & myſtice exponi, jam ſupra obſervavimus. Sed ſit ita, intelligatur primo etiam ſenſu de phyſica immutatione & excidio ultimo, nobis tamen non obeſt. Nam exinde id tantum confequitur, quod forma etiam ſubſtantialis præſentis cœli & terræ ita ſit peritura, ut ejuſ nulla amplius futura ſit recordatio, ut in cor non amplius ſit aſcenuſura, quod ipſum ex his verbis ſupra adſtruximus. Annihilationis autem adeo nullum hic habetur veſtigium, ut potius, cum novi cœli & nova terra his prioribus, in oblivionem adductis, ſurrogentur, non omne, quod cœli & terræ nomine venire poteſt, in nihilum abiviſſe, liqueat, ut adeo non *ἀπλῶς*, ſed *κατὰ τὴν* cœlorum & terræ negetur memoria.

E

§. XXII.

§. XXII.

Pergunt, Vto totalem destructionem idem Petrus citato
 Cap. III. sex argumentis confirmat, desumptis *a*) à Dei veri-
 tate contra Empæctas *γ*. 4. *β*) à decreti divini immutabilitate,
 etiam ad damnatorum pœnas extendendi *γ*. 7. *γ*) à mundi
 creatione, quia hic, sicut per Verbum Dei ex nihilo crea-
 tus, ita etiam per Verbum Dei in nihilum est redigendus
γ. 5. *δ*) ex primi mundi per aquam destructione *γ*. 6. Sicut
 enim Deus primum mundum per aquam, inundando eum,
 perdidit, ita secundum mundum per ignem prorsus de-
 struet. *ε*) ex novo cœlo & terra *γ*. 13. quia si novi coeli
 sunt expectandi, priores sunt destruendi. *ζ*) ex fine ultimo,
 seu justitia divina *γ*. 13. ad quam homo creatus est. At ve-
 ro nihil horum probat orbis annihilationem, sed meræ sunt
 principii petitiones, & nonnullæ rationes oppositum pro-
 bant. Non erimus in re manifesta prolixi. Argumentum
 D. Petri contra Empæctas firmissimum est. Uti enim em-
 pæctarum oppositiones partim contra promissum Christi ad-
 ventum partim contra mundi immutationem vergebant.
 Ubi est promissio adventus ejus? omnia sic permanent, uti
 ab initio creaturæ, atque adeo minime de modo finis omni-
 um, sed de re ipsa quæstio erat: ita veritatem rei à Veritate
 Dei ostendit Apostolus. Quæ vero sequela adventus Chri-
 sti ultimus certo est futurus, cum promissa Dei non fallant,
 orbis hic non permanebit, uti est. Ergo annihilabitur? Sic
 etiam judicii divini immutabilitas spectat ad reservationem
εις ημεραν κρίσεως και ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. At vero
 dies judicii & perditionis impiorum omnino infallibiliter
 consequetur. Sed quid hæc ad mundi annihilationem? quæ
 de altum est silentium. De creatione autem mundi ex ni-
 hilo, alias quidem certa, *γ*. 5. nihil habetur, sed dicitur *ἐρα-
 νει ἦσαν ἐκπάλαι και γῆ ἐξ ὕδατος και δι ὕδατος συνεστάσα.* Cum
 igitur

igitur ne antecedens quidem illationis hic extet, multo minus consequens, quod ne quidem etiam posito antecedente legitime inferretur, inde consequitur, adeoque quam infirmum hoc sit argumentum, dispalescit. Oppositorum enim eadem est ratio, si secundum idem & eodem respectu opponantur, quod hic probandum, non supponendum est. Imo ex modo laudato canone evertitur ratio sequens v. 6. ex primi mundi per aquam destructione. Uti enim Deus primum mundum licet misere perditum, tamen non annihilavit: ita ex eius ruina adeo non sequitur mundi annihilatio, ut potius oppositionis ratio contrarium suadeat. Idem est respondendum ad rationem ex v. 13. ex novo coelo & nova terra. Contrarium enim sequitur, quia si novi coeli & nova terra sunt expectanda, priorum destructio, non erit annihilatio. Ultimam vero rationem plane non capimus, ex v. eod. ex fine ultimo seu justitia divina, ad quam homo creatus est. Fiat argumentum, homo conditus est ad divinam justitiam. E. Orbis hic annihilabitur. Quæ hæc collectio? Imo ne dicitur quidem antecedens in textu; coelos fore novos dicitur & terram novam, in quibus justitia habitat, non de divina, sed humana justitia, justitia originali plene restituta sermo est, quæ cum sit habitatura, habitaculum esse oportet, in quo habitat. Egregia argumenta, quæ oppositum probant.

§. XXIII.

Addunt, Vito quo modo una cum mundo, mundi cupiditates transibunt & peritura sunt, eodem & mundus ipse peribit. In textu græco occurrit vocabulum παράγεται, opponiturque ibidem τὸ μένειν εἰς αἰῶνα, quod iterum non potest aliter, quam de annihilatione exponi. Sed vero & hæc ἐπιθυμίας peritura sunt ita, ut post consummationem seculi non sint futura. Ergo & mundus periturus ita est, ut post se-

culi consummationem prorsus non sit futurus. Sed, ut nihil dicamus de eo, posse nos concedere conclusionem, quod præsens hic mundus, quoad formam suam substantialem, quam nunc habet, prorsus sit periturus atque adeo non futurus, ut adeo argumentum, nisi adspargatur annihilatio, nos non feriat, ut etiam taceamus, ἐπιθυμίας non esse substantias, ut adeo si interitus mundi non esset alius, quam qualis est concupiscentiarum, non foret substantialis: illud solum observamus, totam vim argumenti redire ad significationem verbi παράγειναι, quam non, nisi de annihilatione exponi posse, supponitur, non probatur, cum è contrario jam dixerimus, vix & ne vix quidem ex tota Scriptura proferri posse locum, in quo verba מָדַד, παρέχεσθαι, παράγειν &c. annihilationem inferant, cum potius usus eorum, qui creberrimus est, in alia abeat omnia. Itaque eo modo mundus hic non manet, sed perit, quo modo fideles permanent εἰς αἰῶνα; quod autem ἀπλῶς annihiletur, nec hic, nec alibi in Scripturis affirmatur. Neque hanc annihilationem orbis probat illud Poeta:

Nec, quæ præteriit, rursus revocabitur unda,

Nec, quæ præteriit, hora redire potest.

Nam unda, quæ præteriit, licet sit irrevocabilis, non tamen annihilatur, nec hora vel etiam fumus Jef. LI. 6. est substantia, adeoque substantialiter etiam non interit. Eadem ratione cera ab ardore Solis dissipata Pf. XCVII. 5. folium de vite & de ficu decidens, Jef. XXXIV. 4. vestimentum veterascens &c. Jef. LI. 6. licet pereant, non tamen annihilantur.

§. XXIV.

Septimum argumentum pro annihilatione hujus orbis eo desumunt, quia cœlum & terra locum & tempus, durationem & ubi penitus sint amissura: jurare enim Angelum, non

non amplius fore tempus Apoc. X. 6. nec locum coeli & terræ inventum iri C. XX. 11. à conspectu ejus, qui insidebat throno, fugere coelum & terram & locum, non esse inventum eis ibid. Quodcunque autem corpus naturale tempus & locum, durationem & ubi penitus amittet, illud quoad substantiam annihilabitur. Cujus ne Deus ipse locum invenire potest, quod in conspectu omniscii nullibi comparet, illud quoad substantiam rotam in nihilum abiit. Atqui coeli & terræ locum ne Deus ipse quidem invenire potest. Ergo. Porro: quicquid excidit è conspectu non solum humano, sed etiam divino, illud non amplius est & in purum nihilum redigendum est. Atqui coelum & terra excidit è conspectu non solum humano, sed etiam divino per 1. c. Ergo. Sed 1. quod attinet ad locum Apoc. X. 6. eum prorsus esse alienum; neque enim jurat Angelus, non amplius fore tempus absolute, sed, uti ex contextu & re ipsa manifestissime patet, id tantum vult, non amplius fore moram, sed judicii tempus advenisse; unde addit, sed diebus vocis septimi Angeli cum clanget consummatum iri mysterium, ut adeo sensus sit, moram temporis nullam esse intercessuram inter clangorem septimæ tubæ & oraculorum propheticorum impletionem. Nam vox *χρόνος* sæpius significat moram, ex. gr. Apoc. II. 21. & *χρόνισεν* morari Luc. XII. 45. Ebr. X. 37. Hab. II. 3. & hanc tubam alia adhuc infecuta sunt in terra, tempore adhuc durante, uti post Grotium, Brigmannum, Pareum, Coccejum, Launæum, Medum, Hammondum aliosque egregie observavit S. Vener. Dn. Joach. Langius oo) & rationibus adhuc aliis confirmavit Campegius Vitringa. pp) Quæ, cum ita sint, locus hic ad consummationem seculi substantialem confirmandam, de qua prorsus non agit, nihil facit, multoque minus ejus annihilationem stabilit. Sed 2do locum Apoc. XX. 11. de extremo

E 3

tremo

oo) f. h. l.

pp) In Anacr. Apocal. f. h. h.

tremo agere iudicio & consummationem orbis substantialem adstruere, jam observavimus, quod autem ejus annihilati-
oni faveat, nihil in eo deprehendimus. Nam omnino hic orbis fugiet è conspectu iudicis & post consummationem ne oculis quidem omniscii obvia & conspicienda erit prior ejus substantia, omnino pristinus ejus locus non erit inventus, sed de annihilatione ejus nihil dicitur. Itaque quod ἀπλώς omni duratione, tempore, loco & ubi excidit naturale corpus, id pro nihilo poterit reputari. Sed hæc omnia ita simpliciter non dicuntur, cum solummodo sermo sit de mundo, uti nunc est, nec dici possunt, cum v. gr. de corporibus beatorum affirmaturus sit nemo, quod futura sint nullibi, quod duratura non sint &c. Porro, quicquid è conspectu non tantum humano, sed etiam divino ita non tantum secundum suas qualitates & statum non solum secundum formam suam substantialem, sed etiam penitus excidit, id in nihilum abit: at vero hoc posterius nec in præsentis loco nec alibi in Scripturis affirmatur, atque adeo pro veritate theologica haberi nequit.

§. XXV.

Addimus argumentum, quod à commodis suæ sententiæ practicis & incommodis, quæ oppositam premant, defu-
munt hujus orbis annihilatores. Dicunt, suam sententiam egregiam omnipotentia & omnisapientia divina demonstrationem continere; cognosci hinc & magnitudinem benignitatis Dei ineffabilis erga homines & excellentiam hominum præ reliquis creatis rebus visibilibus omnibus; efficax hic argumentum esse ad nos concitandos ad sincerum Dei timorem ad poenitentia accelerationem, ad desiderium denique emigrationis ex mundo; ad cupiditates pravas expellendas & hujus seculi amorem inordinatum reprimendum. Sententiam vero adversam nunc Chiliastarum nunc Fanaticorum

corum absurdis scaterere; inter reliqua absurda & hoc complecti, quod Deus quasdam res creatas præ reliquis præcipuo quodam amore complectatur, cum constet, eum exceptis Angelis & hominibus omnes creaturas æqualiter amare; denique facile eam doctrinam eo usque extendi, ut res creatæ omnes dicantur emanationes ex essentia divina, quæ in illam tandem aliquando post consummationem sæculi im-
meare denuo debeant &c. At vero præterquam quod hæc isti potissimum hypothesi, quæ qualitatatum tantum immutationem statuit, opponantur, neque annihilationem vel à longinquo probent, adeoque nos non feriant, præterquam quoque quod has rationes solidissime jam discussit, Summe Venerandus Dn. D. Weismannus, Collega noster ætumatissimus, qq) argumenta, quæ ab usibus theologicis destumuntur, nondum solide demonstrata ipsius theses veritate, plerumque sunt infirmiora. Equidem nollemus itidem facile in rem nostram convertere, quæ suis inservire commodis videntur iis, qui nobiscum orbis annihilationem pro veritate Scripturarum non habent. Verbi causa quod analogia, quæ intercedit inter genus humanum tanquam microcosmum & totum mundum tanquam macrocosmum hujus annihilationem non ferat. Cum Deus genus humanum adeo in Christo glorificet, ut plura ei restituantur, quam quæ in Adamo amisit etiam quoad corpus, sapientiæ divinæ conveniens esse, ut cum macrocosmus propter peccatum maledictioni factus sit obnoxius, hæc in operum divinorum consummatione ab eo auferatur, isque in excellentiorem statum iterum collocetur Rom. VIII. 21. Præterea glorificationem nominis divini multo ita magis promoveri, quam id per totalem annihilationem fieri queat. Cum enim hæc solius omnipotentia divinæ foret opus, immutationem & renovationem præterquam omnipotentia etiam sapientiæ amoris atque
boni

qq) loc. laud. p. 1163, seq.

bonitatis illustrata fore argumenta. Et cur Deus creaturam suam, quæ hoc tempore à millesimo ne millesimam partem recte agnoscat ad ipsius celebrationem, uno ictu annihilaret? cum ex adversum speculum æternum multimodæ suæ gloriæ ad laudem suam indeterminabilem esse queat? Non inquam, utemur his similibusque rationibus, cum non amemus eam probandi methodum, qua iisdem mediis terminis probantur sententiæ oppositæ. Multo minus cum quibusdam Cartesianis Philosophis & Theologis affirmabimus, annihilationem orbis esse impossibilem, nullam ejus dari ideam, involvere eam contradictionem, cum mundus hic extensione sit infinitus & quæ id genus sunt alia. Sed incommoda opposita, quantum nos concernunt, facili negotio à nobis amovebimus. Nam si vel maxime annihilatione mundi omnipotentia & omniscientia divinæ attributa illustrarentur, tamen etiam non annihilato orbe, sed in melius restituito, à quo tamen abstrahimus, non hæc tantum, sed alia insuper divina axiomata glorificarentur. Nam & conferatio, restitutio, exornatio mundi omnipotentia, omniscientia, sed simul etiam bonitatis, gratia &c. esset speculum. Nec opus est, ut Deus annihilatione orbis omnipotentia suæ exerat exercitium. Sic etiam benignitatis Dei ratio & hominis præ rebus creatis omnibus excellentia in hoc posita, quod hæc omnia sint annihilanda, solis hominibus superstitionibus, supponitur, non probatur. Beatitudo hominis in aliis rebus erit sita adeoque ejus excellentia tamen manet in salvo licet mundus non annihilaretur. Quis enim ex Scripturis nescit beatitudinis eam fore conditionem, ut positive in congerie omnium bonorum spiritualium totum hominem quoad omnes facultates animæ & corporis beatificantium & in absentia omnis mali, nec non in lætissimo consortio cum Angelis in bono confirmatis & cum spiritibus perfectis sit constituta;

stitura; idque in amoenissimo habitaculo, quod sane non erit nullibi. Motiva autem ad DEUM timendum, ad accelerandam poenitentiam, ad desiderium emigrationis ex mundo, ad cupiditates pravas expellendas & hujus seculi amorem inordinatum reprimendum æque ex nostra depromi possunt sententia. Denique nostram expositionem, quæ ne quidem restitutionem vel renovationem rerum, siue omnium, siue quarundam adstruit, quicquam cum Chiliastarum atque Fanaticorum absurdis habere commercii, vel ad dogma omnino impium de creaturarum ex essentia divina siue emanationibus, siue in eandem immeationibus accedere, nemo dixerit, qui à calumniæ nota vult abesse propius.

§. XXVI.

Postremo à materia in diviniore literis nobis ad praxin pietatis proposita, sine cohortatione ad eandem non discedemus. Anne autem possimus dare praxin diviniorem? quam in qua D. Apostolum Petrum exemplum habemus præeuntem. Cum igitur, inquit, hæc omnia sint dissolvenda, quales oportet esse vos in sanctis conversationibus & studio pietatis, expectantes & accelerantes adventum diei Dei, per quem cœli incensi solventur & elementa æstuantia liquefcent? sed cœlos novos ac terram novam secundum promissum illius expectamus, in quibus justitia habitat. Quapropter, Dilecti, hæc expectantes, date operam, ut immaculati & incontaminati ab illo reperiamini in pace, Dominique nostri longanimitatem salutem arbitremini. Vos igitur, dilecti, postea quam præmoniti estis, cavete, ne simul cum aliis nefariorum errore abducti, excidatis à propria stabilitate, sed crescite in gratia & cognitione Domini nostri & Servatoris Jesu Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen.

F

EPIME-

EPIMETRA APOLOGETICA.

I.

PLacuit nuper hoc ipso anno Clariff. Theologo in vicinia a) nonnulla ad Dissertationes duas, de serpente tentatore, excipere, quæ brevibus erunt diluenda. Et primo quidem miramur, Virum doctum nimis præcipitanter de hypothefi noſtra judicaffe, cum ne totam quidem eam habuerit perſpectam. Nam proſitionem mediam, in qua potiffimum cauſæ noſtræ quærimus præſidium, ne quidem habuit ad manus adeoque migravit illud tritum: non eſſe judicandum, niſi inſpecta tota lege. Secundo repetit quidem tria illa, centies allata, argumenta: à proprietate literæ, comparatione & pœna deſumta; nec unquam negavimus; ea habere ſpeciem, verum pro hypothefi Judaica, Sociniana, Naturaliſtica Werthemienſis, non autem pro hypothefi obſeſſionis, quæ merum eſt effugium & ſigmentum, quod ejusmodi hominibus non ſtomachum, ſed riſum movet. Tertio exceptionibus ſatiſfacere non eſt difficile. Dicitur 2. partim quidem bonos Angelos dici Seraphim, non autem malos adeoque licet illi propter indolem igneam idem cum ſerpentibus habeant nomen, ex circumſtantiis tamen rem eſſe dijudicandam, nec ſaraph eſſe ſynonymum nachaſch, quod nec bonos nec malos Angelos denoter, ſed ſerpentes. At 1. petit Vir Doctus principium: Nam dicit hæc, non probat; cum contra nos idoneis argumentis, inter quæ Apoſtolicum eſt apodicticum, contrarium probaverimus: 2. circumſtantias angelum malum hic excludere, non dicit Dn. Opponens, quia non eſt Naturaliſta: quod autem per obſeſſionem adſuerit, ſomnium eſt, probandum. Ex-

a) In Sinceri Piſtophili *Erläuterung ſchwerer Stellen H. S. p. 1081. ſqq.*

cipit β. quod comparationes etiam inter specie diversa lo-
 cum habeant, concedi ceu vulgare, ipsum vero non ita ar-
 guere: nachasch comparatur cum animantibus, ergo est ani-
 mal, sed ita: nachasch ratione calliditatis comparatur cum
 animantibus, ergo non est Spiritus, sed animal. Quæ,
 qualis, quanta! Si Spiritum malum cum animalibus qua-
 talibus comparare, nil prohibet, multo minus qua callidis;
 Illa enim comparatio hac est durior; nec Diabolum omnium
 esse astutissimum, quisquam negabit. Quod autem Pro-
 toplasti ante lapsum maximam habuerint simplicitatem, ne-
 quidem somniavimus, nedum scripsimus. Ad divinandum
 vero quorsum, de phrasi symbolica agentes, stylum Mosis
 symbolicum & locutionibus per ἀνθρώπων ἁδύων de Deo aliisq;
 rebus invisibilibus utentem allegaverimus, vix Davo nedum
 Oedipo est opus. Quod γ. poena non quadret in Diabolum,
 ventrem non habentem, nec terram edentem, sed corpora-
 lem serpentem, frigidam suffundit Naturalistis, nec verum
 est, cum loca, literaliter de Diabolo agentia, attulerimus, &
 contrarium ostenderint Interpretes optimi Schmidius, Majus,
 Wincklerus, Orlobius, Bierlingius, Langius, Vitringa
 alii, cum quibus res prius erit transigenda, si fieri queat.
 Nodum δ. quod in v. 14. & 15. imo tota pericopa de eodem
 subiecto adeoque Diabolo, ex hac historia non, nisi à Naturali-
 stis exterminando, sit sermo, cum tamen verbum 14. de solo
 intelligat serpente corporali ejusque poena, attingit quidem
 Vir doctus ejusque vim sentit, sed eum tunc solvere quidem
 attentat. Dicit, ea etiam esse scripturaria, quæ ex verbis
 legitime fluunt, quid tum! quis negat? sed quod obsessio ex
 his verbis legitime fluat, non supponendum, verum proban-
 dum est, quod autem non fluat, ex contextu & tota Scripturæ
 analogia opella nostra ostendit. Addit, ε. loqui Mosen de
 Serpente callido non naturaliter, sed per adscititiam callidi-
 tatem, ex quo & Auditores Mosis Cacodæmonem subesse, col-
 ligere

ligere potuerint & debuerint & nos. Meræ petitiones principii, nihil habentes probabilitatis, nedum apodixeos. Namque calliditas serpenti, qui hic fingitur, ex hypothesi fuit naturalis, utpote fundamentum comparationis. Secundo invertimus argumentum, si de astutia plusquam serpentina rationali, seducente, maxima hic est cogitandum, prædicata hæc non, nisi ingeniis crassis permittunt cogitare de subiecto corporali. Tertio obsessionis nec hic, nec alibi vel *γεν* compareret. At ζ. dantur tamen obsessiones diabolicæ hominum. Sed quæ, quæso, ab obsessionibus hominum ad obsessionem serpentis e. c? ne quidem probabilis, cum aliæ illarum sint rationes, nedum certa, cum tamen hic, ut par est, quæramus certitudinem. Incommoda η. præcipua, à Naturalistis maxima cum specie veteri expositioni obmota, ne tetigit quidem, nedum ut ea semoverit. Denique θ. quod ab instrumentis non fiant denominationes, nobis adversari, contendit Vir Doctus, cum nos à mera figura depromamus denominationem; deinde factorem non quidem dici acum, quia nexus nimis sit tenuis, aliud vero esse, si causa principalis suum instrumentum occupet totum. Sed à figuris aliisque attributis ob similitudinem fieri denominationes, moris est, ab instrumentis vero consuetudinis non est, ut adeo hæc sint ficulnea. Cæterum uti Waltherus nostris non opus habet vindiciis, sic miramur, quid sit, cur mortuus etiam habet Dn. Auctor, qui cautelas ejus nequeunt observare. Pronominis tamen *αυτο* & verbi futuri *γενεσθαι* Gen. XIII. 16. prorsus, ut vel tyronibus constat, non est eadem ratio. Hoc enim accipiendum est neutraliter, numerabitur, unusquisque numerabit, quod ab uno æque ac pluribus fieri posse, constat.

II.

Quæ idem Clariss. Vir circa Biblia nostra glossata in paucis quibusdam locis &, quod speciatim ad nos attinet, circa notas nostras ad Matth. XXVI. 41. & Joh. XX. 14. 16. annotavit.

vir, nullas à nobis desiderare vindicias, ipsemet, ut arbitramur, judicabit.

III.

Nescimus, quid sibi velit Clariss. Dn. D. Burgmannus, Theologus Rostochiensis, qui in Disputatione superiori Animatione ibidem de conformatione cum mundo vitanda & transformatione admittenda ad probationem spiritualem Rom. XII, 2. habita eorum errorem, qui, ut loquitur, experientiam principium divinæ voluntatis constituent, perstrinxit, inquit, hi ex dicto nostro ita colligunt: justificati debent renovari mente: quicumque mente sua renovantur, illi novas easque majores in intellectu & facultate adpetitiva vires accipiunt cognoscendi & adpetendi bonum spirituale; Atqui justificati: E. Jam vires hæc spirituales non sunt otiosæ in homine, sed traducuntur ad actum. In justificatis ergo fit idem, ita tamen, ut suspensi adhuc maneant actus intellectus in cognoscendo, & hos præcedant actus facultatis adpetitivæ ex virium applicatione exorti, & actus quidem, non solum adpetitionis per adprobationem, electionem, studium atque decretum exequendi bonum spirituale, sed & ipsius executionis, qua effectus varios in anima emanantes. Enim vero, per conscientiam sui homo eosdem in semetipso deprehendit, adeoque experitur, habet ergo experientiam ante cognitionem intellectus, sed habet illam, ut nunc demum cognitio sequatur inde derivanda, eaque plenior & uberior, siquidem aliqualis in non expertis dari etiam potest. Hoc sensu Tubingenses b) scribunt: *auf daß* &c. At magnopere, qui ita sentiunt, falluntur. Falsam enim præstruunt hypothesin, quod actus intellectus suspendi possint præ actibus voluntatis, & antecedere queat emendatio facultatis adpetitivæ emendationem intellectus, quasi hæc ab illa dependeat. &c. Nihil dicam de eo, neminem

F 3 homi-

b) Bibliis suis h. l. p. 370.

hominum experientiam divinæ voluntatis principium unquam constituisse, id enim esset cum ratione insanire. Hoc magis necessarium est, ut dicamus, affingi nobis Syllogismos, qui ne in mentem quidem unquam nobis venerunt, nec, cum à principiis nostris sint remotissimi, venire potuerunt, quorum adeoq; nos puderet; Affingi nobis hypotheses, quæ profus nostræ non sunt v. gr. in justificatis ita vires spirituales traduci ad actum, ut suspensi adhuc maneant actus intellectus in cognoscendo & hos præcedant actus facultatis appetitivæ ex virium applicatione exorti; quod homo habeat experientiam ante cognitionem intellectus, ut nunc demum cognitio sequatur, inde derivanda eaque plenior & uberior; quod actus intellectus suspendi possint præ actibus voluntatis, & antecedere queat emendatio intellectus, quasi hæc ab illa dependeat. Quæ hypotheses omnes nobis nec per somnium unquam subierunt animum, nec in verbis nostris, uti avtophia docet, quicquam habent vestigii, ut somniasse oporteat Respondentem, talia effluentem. Non aliam agnoscimus experientiam spiritualem, quam quæ effectus est verbi revelati, ab intellectu apprehensi ac sufficienter ante cogniti, quæve demonstratio est à posteriori, ut vocatur, ab effectu ad causam, quam nec Philosophia, nec Theologia respuit, uti ex ipsis verbis nostris satis constat. Neque aliter locum Rom. XII, 2. intelligimus, quam eum intellexit celebris Dn. Burgmanni Antecessor Schomerus, qui verbo *δοκιμαζειν* hanc notam adscripsit: Probatum voluntas Dei, quando ejus ipso opere experimentum fumitur, eoque augebitur ejus cognitio & suavitas nobis & ipsæ ei obediendi vires accrescunt, quo majus studium in ea exprimenda ponitur c). Renovationem enim non tantum in voluntate, sed etiam vel maxime in intellectu, ejusque actibus tam directis quam reflexis fieri cum *in mod* omnibus Theologis statuimus, nec in eo quicquam privi habemus.

c) In Epist. ad Rom. p. 60.

94 A 7369

X 2346757

Mi 19

1. ~~26~~ 27.

Q. D. B. V.

DISPUTATIO THEOLOGICA
ORBIS HIC
SECUNDUM QUALITATES
ET SECUNDUM PRÆSENTEM
SUBSTANTIAM EST INTERITURUS,
NEC TAMEN ANNIHILANDUS.

QUAM

PRÆSIDE

JOHANNE CHRISTIANO
KLEMMIO,

SS. THEOL. DOCTORE & PROFESSORE ORDI-
NARIO ac SUPERINTENDENTE,

H. Lque C.

AD DIES

DECEMBR. A. MDCCXXXIX.

PUBLICO EXPOSUERUNT COLLOQUIO

M. GEORGIUS MICHAEL SEEGER, *Mærgelstadiensis.*

M. FRIDERICUS LUDOV. LAVENSTEIN, *Leomontanus,*

CAROLUS LUDOVICUS NEUFFER, *Güglingensfs.*

S. S. THEOLOGIE STUDIOSI.

TUBINGÆ,

LITERIS JOH. HENRICI PHILIPPI SCHRAMMII.

